

Статистика, учет и аудит, 2(85)2022. стр.6 – 10
DOI: <https://doi.org/10.51579/1563-2415.2022-2.01>

УЧЕТ И АУДИТ

МРНТИ 06.35.31
УДК 657:338.46

ҚАЗІРГІ ШАРУАШЫЛЫҚ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ БАСҚАРУШЫЛЫҚ ЕСЕП

Керимбекова Б.У.

*Алматы гуманитарлы-экономикалық университеті, Алматы, Қазақстан
e-mail: sabira_safya@mail.ru*

Андапта. Жаңа жағдайларда басқару жүйесін құру, ең алдымен, оның негізгі құрамдас бөлігі бухгалтерлік есеп болып табылатын оның ақпараттық базасын жетілдіру қажеттілігін білдіреді. Нарық жағдайында бухгалтерлік есептің дәстүрлі түсінігі, атап айтқанда оның өндірістік сегменті өзгеруде. Осы жағдайларда кәсіпорында өндірістік есеп жүйесінің қалыпты дамуы мен жұмыс істеуі үшін алғышарттарды қамтамасыз ету, өндіріс есебіне басқару құрылымдарының талаптарын зерделеу, жинақталған әлемдік тәжірибені зерделеу және оларды бейімдеу жолдарын іздеу маңызды. Бүгінгі таңда шығындарды басқару және кәсіпорынның қаржылық нәтижелері саласында екі негізгі мәселе бар. Біріншісі - басқару жүйесінің бейімделу механизмі ретіндегі басқарушылық есептің ішкі жүйесін құру, ол әлі зерттеушілердің назарын аудармаған және мәні бойынша бұл мәселе теориялық және әдістемелік қамтамасыз ету міндеттерінің ауқымындағы ақ нүкте болып табылады. басқарушылық есеп. Екіншісі – шығындар туралы ақпарат алу жүйесін құру, калькуляциялаудың, қаржылық нәтижелерді есептеудің жаңа тәсілдерін қолдану, сонымен қатар осы негізде тиімді басқару шешімдерін талдау, бақылау және қабылдау әдістері.

Түйін сөздер. Басқару, бухгалтерлік есеп, ақпарат, кәсіпорын, өндіріс.

Негізгі ережелер. Кәсіпорынның қызметін басқару процесінде өндірістік және өндірістік емес сипаттағы әртүрлі факторлардың әсері көрінеді, олардың комбинациясы ең алдымен түпкілікті нәтиже алуға бағытталған - кірістің шығыстардан асып кетуі, экономикалық пайда.

Кіріспе. Басқарушылық есеп тәжірибесі заманауи талаптардан артта қалды: өндірістік шығындар технологиялық процестің және өндірісті ұйымдастырудың ерекшеліктеріне сілтеме жасамай, тұтастай алғанда өндіріс үшін есепке алынады, дәстүрлі бухгалтерлік есеп процедурасы есептің қажетті дәлдігін қамтамасыз етпейді. есептелген өнімнің өзіндік құнының көрсеткіштері, оларды жүзеге асыру орны бойынша шығындарды анықтауға жағдай жасамайды, шығындар объектілері бойынша өндірісішілік ысыраптардың құнын және т.б.

Cite this article as: *Kerimbekova B.U. Management accounting in modern economic conditions. Statistics, accounting and audit. 2022,2(85), 6-10. (In Kaz.).*
DOI: <https://doi.org/10.51579/1563-2415.2022-2.01>

Барлық кәсіпорындар, олардың әртүрлілігіне қарамастан, күрделі экономикалық жүйе болып табылады, оның тиімділігі шаруашылық механизмінің экономикалық орындылығына байланысты. Өздеріңіз білетіндей, менеджмент тактикалық немесе стратегиялық шешімдерді әзірлеу және жүзеге асыру арқылы жүйені белгілі бір күйде ұстауды немесе оны басқа күйге ауыстыруды қамтамасыз ететін процестердің жиынтығын қамтиды. Ең алдымен, менеджмент басқару объектісінің және тұтастай алғанда бүкіл жүйенің күйінің жоспарланған (қалаулы) мәндерін анықтайтын мақсаттар мен көрсеткіштерді белгілеуді қамтитынын ескереміз. Қол жеткізілген нәтижелер басқару объектілерінің ішкі жағдайының, олардың арасындағы байланыстардың, сондай-ақ олардың сыртқы орта жағдайларымен байланысының дәрежесінің көрінісі болып табылады. Бүгінгі таңда шығындарды басқару және кәсіпорынның қаржылық нәтижелері саласында екі негізгі мәселе бар. Біріншісі - басқару жүйесінің бейімделу механизмі ретіндегі басқарушылық есептің ішкі жүйесін құру, ол әлі зерттеушілердің назарын аудармаған және мәні бойынша бұл мәселе теориялық және әдістемелік қамтамасыз ету міндеттерінің ауқымындағы ақ нүкте болып табылады. басқарушылық есеп. Екіншісі – шығындар туралы ақпарат алу жүйесін құру, калькуляциялаудың, қаржылық нәтижелерді есептеудің жаңа тәсілдерін қолдану, сонымен қатар осы негізде тиімді басқару шешімдерін талдау, бақылау және қабылдау әдістері.

Материалдар мен әдістер. Бұл міндеттерді шешу бухгалтерлік есептің, жүйелер мен менеджменттің теориясымен және практикасымен тығыз байланысты бейімделген басқарушылық есепті барабар дамыту саласындағы ғылыми аппаратты және практикалық шешімдерді дамытуға бағытталған әрі қарай әзірлемелерді тереңдету қажеттілігін тудырады. Осыған байланысты басқарушылық шешімдердің сапасы мен тиімділігін арттыра алатын, күтілетін нәтижені барынша арттыра алатын және экономикалық тәуекелдерді тиімді басқара алатын ұйымды басқарудың қажетті құралы болып табылатын шетелдік тәжірибе мен отандық басқарушылық есеп жүйесінің жай-күйін зерттеу. қызметі біздің кәсіпорындар үшін үлкен қызығушылық тудырады.

Ұйым қызметінің сипатына қарамастан басқарудың осы кезеңін ақпараттық қамтамасыз етуге әсер ететін факторларды келесі критерийлер бойынша үш топқа біріктіруге болады: 1) мақсаттардың көптігі; 2) уақыт өте келе мақсаттардың өзгеруі; 3) мақсаттарды сандық бағалау. Басқару есебін бухгалтерлік есептің дербес ішкі жүйесі ретінде тану 1972 жылдан бастау алғаны белгілі. Дәл осы кезеңде американдық бухгалтерлер қауымдастығы жоғары оқу орындарының оқу жоспарларына енгізілген дербес пән ретінде басқарушылық есеп бойынша бағдарлама әзірлеген болатын. есепші-аналитиктерді, жаңа біліктіліктегі мамандарды дайындайтын.

Барлық позициялар төмендегідей жинақталған: 1) басқарушылық есеп – ақпараты соңғылардың қызметін басқару және бақылау үшін пайдаланылатын бухгалтерлік есептің ішкі жүйесі (А. Шеремет, Н. Кондраков, М. Вахрушина, В. Ивашкевич, С. Николаева, С. Шапигузов, т.б.); 2) басқарушылық есеп – басқару шешімдерін қабылдау үшін ақпаратты қалыптастыру мақсатында есепке алудың, реттеудің, жоспарлаудың, бақылаудың және талдаудың біріктірілген жүйесі (Т. Карпова, В. Палий және т.б.); 3) басқарушылық есеп – бұл кәсіпорынды басқару үшін ақпарат пайдаланылатын бухгалтерлік есеп жүйесінде өндірістік есеп пен өнімнің өзіндік құнын есептеу (П. Безруких, С. Стуков және т.б.) [1].

Бұл ретте басқарушылық есептің анықтамаларын жүйелеу басқарушылық есеп объектілерінің мәселелеріне әсер етпейді. Әдетте, басқару есебін анықтау кезінде соңғысының жүйесінде алынған ақпараттың мақсатты мақсаты ғана белгіленеді.

Алайда, жоғарыда аталған критерий қай нысандарға қатысты қолданылғаны ашылмаған. Бұл сұраққа жауап В.Керімов берген басқарушылық есеп анықтамасында берілген: ол басқарушылық есепті «бүкіл кәсіпорынның да, оның жеке құрылымдық қызметінің де шығындары мен нәтижелері туралы ақпаратты беретін шаруашылық ішіндегі бухгалтерлік есептің біріктірілген жүйесі» деп анықтайды. тактикалық (жедел) және стратегиялық (болжамдық) басқарушылық шешімдерді қабылдауға арналған бөлімшелер». Осылайша, басқару есебінің объектісі жалпы ұйымның, сондай-ақ жеке құрылымдық бөлімшелердің шығындары мен кірістерін қарастыру үшін жалпыланған түрде ұсынылады.

Біз В.Керимов тұжырымдаған басқарушылық есеп анықтамасына қосыламыз. Өйткені, ұйымның бүкіл экономикалық өмірі фактілердің екі тобынан тұрады - кірістер мен шығыстар. Экономикалық-бухгалтерлік тұрғыдан алғанда, кірістер мен шығындар (шығындар) ұйымның қаржылық нәтижесін өзгертетін экономикалық өмір фактілерінің жиынтығы болып табылады. Ұйымды басқарудың түпкі мақсаты, бұрын көрсетілгендей, пайда табу. Осыған байланысты, біздің ойымызша, ұйымның кірістері мен шығыстарын басқару есебінің объектілері ретінде қарастыру ұсынысы заңды. Дегенмен, әрбір позиция басқарушылық есеп теориясының дамуында, атап айтқанда оның мәнін, объектілерін, принциптерін және әдісінің элементтерін ашуда белгілі бір қадам болып табылады. Осы мәселелер кешенін теориялық негіздеу әрбір нақты кәсіпорында басқарушылық есеп жүйесін құруға бағытталған шараларды әзірлеуді жылдамдатады.

Экономикалық әдебиеттерде басқару есебінің объектілері мәселесі бойынша басқа да көзқарастар бар. Сонымен, М.Вахрушина және басқалар «басқару есебінің объектілері кәсіпорынның және оның жеке құрылымдық бөлімшелерінің – жауапкершілік орталықтарының шығындары (ағымдағы және капиталы); бүкіл кәсіпорынның да, жеке жауапкершілік орталықтарының да шаруашылық қызметінің нәтижелері; трансферттік бағаларды қолдануды көздейтін ішкі баға белгілеу; бюджеттеу және ішкі есеп беру.

Басқару есебінің жүйесі ретроспективті, оперативтік және перспективалық талдауды пайдаланады, бұл талдау объектісін, оның ақпараттық базасын және талдау нәтижелерін пайдалану бағыттарын зерттеудің міндеттері мен міндеттеріне байланысты. Отандық әдебиеттерде кейде перспективалық талдауға басымдық беріледі, өйткені басқарушылық есеп тікелей басқару шешімдерін әзірлеуге бағытталған. Бірақ басқару шешімдерін негіздеу үшін ұйымның қызметін ретроспективті талдаудың нәтижелері маңызды рөл атқарады, олардың жүйелілігі ұйым қызметін басқарудың әртүрлі кезеңдерінде сенімді ақпаратты қалыптастыруды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Біздің ойымызша, мұндай түсіндіру басқарушылық есептің мәніне сәйкес келеді, ол басқару шешімдерін қабылдау үшін қажетті ақпаратқа қойылатын талаптарды тұжырымдауға мүмкіндік береді. Бухгалтерлік есепте шығындар белгілі бір мақсаттарға жұмсалған ресурстар жиынтығының ақшалай құны ретінде анықталады. Шығындар түсінігі міндетті түрде нақты мақсаттар мен міндеттермен (өндіріс, қызмет көрсету және т.б.) корреляциялануы керек. Шығындар не басқа ресурстарға – активтерге, не жұмсалғанға – кәсіпорынның шығындарына айналуы мүмкін. Шығындар тауарлы-материалдық қорлар қасиетіне ие және олар өндіріске қатыспаса және есептен шығарылмаса немесе толық есептен шығарылмаса, онда олар дайын өнім, аяқталмаған өндіріс, жартылай фабрикалардың өзіндік тұтыну қалдықтары түріндегі қорларға

айналады. , т.б. Шығындар өндірісте нақты пайдалану кезінде шығындарға айналады [2].

Шығындарды басқару тәсілінде кең тараған бірқатар қателіктерді болдырмау үшін осы ұғымдардың барлығын ажырату керек екендігі атап өтіледі. Мысалы, кірістер туралы есеп ақпаратына негізделген шығындарды бақылау шығындарды басқару болып табылмайды. Дайын өнім қорларының ұлғаюымен және бір мезгілде сату көлемінің төмендеуімен кәсіпорынның кірістер мен шығыстар туралы есеп беруі бойынша шығындар азайып, шығындар өседі. Алайда менеджерлер бұл қолайсыз жағдайға дер кезінде әрекет етпеуі мүмкін [3].

Қорытынды. Ұйымды басқару, бұрын атап өтілгендей, күрделі және көп қырлы процесс, оның күрделілігі басқару шешімдерін әзірлеу үшін әртүрлі ақпараттарды қалыптастыруды қамтамасыз етеді. Осыған байланысты басқарушылық есеп басқару есебі әдісінің элементтерін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін көптеген процедураларды қамтиды. Алайда, басқарушылық есеп объектілерін тиісті регистрлерде көрсету, олардың жай-күйін бақылау нәтижелерін өңдеу тәртібін ұйымның өзі белгілейді. Ұйымның қызмет ету ерекшеліктеріне қарамастан, басқарушылық есеп жүйесін құру белгілі бір принциптерге сәйкес жүзеге асырылады. Бұл мәселе экономикалық әдебиеттерде жеткілікті түрде қамтылмаған. Бұл жағдай, біздің ойымызша, екі себеппен түсіндіріледі. Біріншіден, басқарушылық есепті дамытудың отандық тәжірибесі нарықтық экономиканың өтпелі кезеңіне сәйкес келеді, бұл басқарушылық есеп құрудың қазіргі тәжірибесін зерттеу және жалпылау мүмкіндіктеріне әсер етеді; екіншіден, кәсіпорынның қызмет ету ерекшеліктерінен туындайтын кейбір толықтырулармен қаржылық есеп принциптерін пайдалану негізінде басқару мақсатында ақпаратты қалыптастыру үрдісі әлі де басым[4].

Осылайша, кәсіпорынның қызметін басқару процесінде өндірістік және өндірістік емес сипаттағы әртүрлі факторлардың әсері көрінеді, олардың комбинациясы ең алдымен түпкілікті нәтиже алуға бағытталған - кірістің шығыстардан асып кетуі, экономикалық пайда.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Кальницкая И.В., Евсеенко С.В. Журнал статья: проблемы экономики и менеджмента. 2(42) 2015г. С. 116.
2. Толпаков Ж.С. Бухгалтерский учет: учебник для ВУЗов.- Караганда, ОАО «Карагандинская полиграфия», 2004.-983с.
3. Лысенко Д.В. Теория и практика управленческого учета, аудит и финансовый анализ, №1, 2008 г.
4. Л.Ж. Бдайчиева. Международные стандарты учета и финансовой отчетности. Учебное пособие: Санкт- Петербург, 2009.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Kalnitskaya I.V., Evseenko S.V. Zhurnal statya: problemy ekonomiki i menedzhmenta. 2(42) 2015g. S. 116.
2. Tolpakov Zh.S. Bukhgalterskii uchet: uchebnik dlya VUZov.- Karaganda, ОАО «Kara-gandinskaya poligrafiya», 2004.-983s.
3. Lysenko D.V. Teoriya i praktika upravlencheskogo ucheta, audit i finansovyi analiz, №1, 2008 g.
4. L.Zh. Bdaitseva. Mezhdunarodnye standarty ucheta i finansovoi otchetnosti. Uchebnoe posobie: Sankt- Peterburg, 2009.

УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ УЧЕТ В СОВРЕМЕННЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ

Керимбекова Б.У.

Алматинский гуманитарно-экономический университет, Алматы, Казахстан

Резюме. В новых условиях создание системы управления, прежде всего, указывает на необходимость повышения своей информационной базы, которая является учетом. В ситуации на рынке традиционная концепция бухгалтерского учета меняется, в частности, меняется сегмент производства. В этих обстоятельствах важно обеспечить нормальное развитие и функциональное развитие производственной системы бухгалтерского учета, изучить требования структур управления производством, изучения и поиска способов изучения и их адаптации.

Ключевые слова. Управление, бухгалтерский учет, информация, предприятие, производство.

MANAGEMENT ACCOUNTING IN MODERN ECONOMIC CONDITIONS

Kerimbekova B.U.

Almaty University of Humanities and Economics, Almaty, Kazakhstan

Summary. In the new conditions, the creation of a management system, first of all, indicates the need to increase its information base, which is accounting. In the situation on the market, the traditional concept of accounting is changing, in particular, the production segment is changing. Under these circumstances, it is important to ensure the normal development and functional development of the production accounting system, study the requirements of production management structures, study and find ways to study and adapt them.

Keywords: management, accounting, information, enterprise, production.

Автор туралы ақпарат:

Керимбекова Б.У. – аға оқытушы, Алматы гуманитарлы-экономикалық университеті, Алматы, Қазақстан

Сведения об авторе:

Керимбекова Б.У. - старший преподаватель, Алматинский гуманитарно-экономический университет, Алматы, Казахстан

Author information:

Kerimbekova B.U. - Senior Lecturer, Auditing and Statistics Almaty University of Humanities and Economics, Almaty, Kazakhstan, e-mail: sabira_safya@mail.ru